

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ БІБЛІЯТЭКА БЕЛАРУСІ: КОНТУРЫ ПРАЕКТА

На сённяшні дзень у Беларусі сфарміравалася сістэма, якая ўключае ў сябе каля 12 тыс. бібліятэк розных відаў з сукупным аб'ёмам фонду каля 250 млн. экз. Узначальвае сістэму бібліятэк краіны Нацыянальная бібліятэка Беларусі, якая больш за 80 год забяспечвае задавальненне інфармацыйных патрэбнасцей грамадства на базе унікальнага фонду дакументаў, што адлюстроўваюць дасягненні беларусаў і ўсяго сусветнага згуртавання ў разнастайных сферах дзейнасці.

Бібліятэка была адкрыта для агульнага карыстання ў 1922 г. у якасці дзяржаўнай і універсітэцкай. У 1926 г. была праведзена яе рэарганізацыя, у выніку якой створана самастойная ўстанова — Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна. Пасля чарговай рэарганізацыі 1932 г. былі створаны Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна і Бібліяграфічны інстытут БССР. У гэтым жа годзе быў ўведзены ў эксплуатацыю новы будынак бібліятэкі, пабудаваны па праекце вядомага архітэктара Г. Лаўрова.

Напачатку 1941 г. бібліятэка ўяўляла сабой дзяржаўнае універсальнае кнігасховішча саюзнага значэння з фондам у 2 млн. адзінак захавання. За гады Вялікай Айчыннай вайны бібліятэка страціла да 83 % сваёй унікальнай калекцыі. Сур'ёзныя пашкоджанні былі нанесены таксама будынку бібліятэкі. Да 1948 г. дзякуючы падтрымцы Урада СССР і самаадданай працы супрацоўнікаў бібліятэка здолела колькасна аднавіць свой фонд.

У 1962 г. на тэрыторыі, якая прымыкае да бібліятэкі, быў пабудаваны яшчэ адзін корпус, дзе размясціліся фондасховішча і спецыялізаваныя чытальныя залы. У пачатку 1990-х гг. бібліятэка набывае статус нацыянальнай, што вядзе да змянення і ўдакладнення шэрагу яе функцый. У гэты час бібліятэка атрымала ў сваё распараджэнне яшчэ адзін будынак, які прымыкаў непасрэдна да асноўнага корпуса.

Сёння НББ з'яўляецца буйнейшым інфармацыйным і культурным цэнтрам, які мае найбольш поўную ў рэспубліцы універсальную калекцыю нацыянальных дакументаў, а таксама дакументаў, выдадзеных ў замежжы. У яе фондах налічваецца больш за 8 млн. адзінак захавання, у тым ліку 70 тыс. рэдкіх і старадрукаваных кніг і рукапісаў; 2,8 млн. перыядычных выданняў; 80 тыс. нотных выданняў; 30 тыс. аўдыёвізуальных дакументаў; 107 тыс. выданняў па выяўленчым мастацтве; 15 тыс. карт; 700 тыс. аўтарэфератаў дысертацый; 120 тыс. мікраформ. Нацыянальная бібліятэка Беларусі з'яўляецца цэнтрам дэпазітарнага захавання ААН, UNESCO, Савета Еўропы, ABSE. У яе структуры працуе зала UNESCO. Больш за 300 арганізацый з 50 краін з'яўляюцца партнёрамі НББ па міжнародным кнігаабмене.

Бібліятэка забяспечвае доступ карыстальнікам да шматлікіх баз даных — як ужо набытых, так і генерывараных НББ. Агульны аб'ём апошніх складае зараз больш за 2 млн. запісаў. Найбольш значымі сярод іх з'яўляюцца БД «Чарнобыль», «Гісторыя Беларусі», «Радзівіліяна», «Культура і мастацтва», «Беларусь у творах і падзеях», «Геральдыка». Электронны каталог НББ вядзецца з 1993 г. і налічвае больш за 600 тыс. запісаў.

Карыстальнікам бібліятэкі з'яўляюцца 90 тыс. жыхароў рэспублікі, якім штогод выдаецца каля 3,5 млн. дакументаў.

У сувязі з масавай інфарматызацыяй грамадства паўстала аб'ектыўная неабходнасць распрацоўкі новай канцэпцыі развіцця Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Аднак здзейсніць пераход на якасна новы ўзровень было немагчыма з прычыны таго, што будынкi НББ даўно не адпавядалі санітарна-гігіенічным і тэхналагічным патрабаванням.

Актуальнасць і вастрыню сітуацыі зразумела і падтрымала кіраўніцтва краіны, сведчаннем чаму з'яўляецца Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнкі № 153 ад 7 сакавіка 2002 г. «Аб будаўніцтве новага будынка Дзяржаўнай установы «Нацыянальная бібліятэка Беларусі». Гэта прадвызначыла яе асобы статус і павышаную ўвагу грамадскасці рэспублікі да новага будынка бібліятэкі, узвядзенне якога было аб'яўлена агульнанацыянальнай будоўляй.

З'яўленне будынка НББ на карце Мінска — гэта спалучэнне функцыянальнасці і камфорту. Бібліятэка будзе знаходзіцца на галоўнай транспартнай магістралі беларускай сталіцы — праспекце Ф. Скарыны, побач з станцыяй метрапалітэна. Разам з тым корпус бібліятэкі будзе размешчаны ў лесапаркавай зоне з адметным ландшафтам і воднай сістэмай.

Аўтары праекта — архітэктары М. К. Вінаградаў і В. В. Крамэрэнка — знайшлі арыгінальнае архітэктурна-канструктыўнае ра-

шэнне пастаўленай задачы. Па іх задуме, будынак бібліятэкі будзе ўяўляць сабой зіхатлівы алмаз, размешчаны на стылабаце. Ад падмурка кнігасховішча промнямі расходзяцца асноўныя вытворчыя зоны і зоны абслугоўвання — чытальныя залы, канферэнц-залы, музеі, выставачныя і службовыя памяшканні. Уверсе, на вышыні 72 м, будзе збудавана аглядная пляцоўка, адкуль наведвальнікі змогуць убачыць Мінск і яго наваколле з вышыні птушынага палёту.

У адпаведнасці з праектам будынак бібліятэкі будзе мець наступныя характарыстыкі:

- плошча забудовы — 16 700 кв. м;
- агульная плошча будынка — 112 000 кв. м;
- вышыня будынка — 72 м;
- аб'ём фондасховішча — 14 млн. адзінак захавання;
- колькасць чытальных залаў — 20;
- колькасць чытацкіх месцаў — 2000;
- колькасць АРМ карыстальнікаў і супрацоўнікаў — 1500;
- штат — 1000 супрацоўнікаў.

Будынак бібліятэкі мяркуецца аснасціць найноўшым тэхналагічным абсталяваннем. У тым ліку:

- інтэграванай АБІС;
- сістэмай аўтаматычнай транспарціроўкі дакументаў (тэлеліфты);
- інтэграванай сістэмай, якая забяспечвае захаванасць фондаў;
- абсталяваннем па рэстаўрацыі, рэпраграфіі, мікрафільміраванні і алічбаванні дакументаў;
- кліматычнай устаноўкай для падтрымкі неабходных умоў захавання фондаў, работы персаналу і карыстальнікаў;
- інтэграванай аўтаматычнай сістэмай дыспетчарызацыі інжынернага абсталявання, сістэмамі пажаратушэння, відэаназірання, кандыцыяніравання, ацяплення, асвятлення, тэлефаніі і інш.

Стварэнне суперкампактнага кнігасховішча ў цэнтры бібліятэкі было абумоўлена, у першую чаргу, тэхналагічнай неабходнасцю і мэтазгоднасцю. Прынятая форма, падобная знешне на агранены алмаз (ромбакубаактаэдр), невыпадковая з канструктарскага пункту гледжання. Па сваёй прыродзе яна даволі цвёрдая: у яе пабудове прысутнічаюць дыяганальныя сувязі, якія надаюць асаблівую трываласць канструкцыі, — менавіта гэта з'яўляецца адной з галоўных якасцей алмаза. Фондасховішча па форме набліжана да шара (яго дыяметр — 60 м), а шар, як вядома, з'яўляецца самай кампактнай у прыродзе формай, што забяспечыць як кампактнасць захоўвання, так і аператыўнасць дастаўкі дакументаў.

Размяшчэнне фондасховішча на вызначанай вышыні з'яўляецца аптымальным і з кліматычнага пункту гледжання, бо вышыннае захаванне дакументаў мае пэўныя перавагі ў параўнанні з падземным. Па яго перыметры ідуць калідоры, якія ствараюць двайную праслойку паміж дакументамі і вонкавым асяроддзем (прыцып тэрмаса). Гэта дазваляе нават пры вялікім сонечным абаграванні ці нізкіх тэмпературах падтрымліваць пастаянны мікраклімат унутры памяшкання. Такім чынам, на ацяпленне і кандыцыяніраванне памяшканняў фондасховішча спатрэбіцца мінімум энергіі.

Памяшканні, прызначаныя для абслугоўвання карыстальнікаў і работы персаналу, знаходзяцца ў стылабаце, г. зн. на першых трох паверхах будынка. У чытальных залах будуць створаны камфортныя ўмовы для чытачоў, у тым ліку і для асоб з абмежаванымі фізічнымі магчымасцямі. Больш таго, у залах бібліятэкі будуць спецыяльна абсталяваны месцы для тых, хто дрэнна бачыць і чуе. Прадугледжаны зоны адкрытага доступу да дакументаў, памяшканні для работы з аўдыёвізуальнымі дакументамі, спецыяльныя залы для групавых заняткаў, кабінеты для індывідуальнай работы вучоных. Чытальныя залы разлічаны на адначасовае абслугоўванне 2000 наведвальнікаў, што больш чым у два разы перавысіць сённяшняе магчымасці бібліятэкі.

Праект створаны такім чынам, што будынак НББ будзе арганічна злівацца з прыродай. Блокі чытальных залаў зарыентаваны на ландшафтныя ўнутраныя дворыкі — сады пад адкрытым небам. З вакон будуць бачны парк і рэчка.

Самым актуальным у новым будынку будзе шырокае ўкараненне найноўшых інфармацыйных тэхналогій, што створыць умовы для выкарыстання ўнікальнага фонду і забяспечыць доступ да нацыянальных і сусветных інфармацыйных рэсурсаў на якасна новым узроўні. Мяркуюцца, што НББ стане тэлекамунікацыйным і інфармацыйным вузлом у карпаратыўнай бібліятэчнай сетцы краіны. Для дасягнення гэтай мэты прадугледжана стварэнне магутнага сервернага пула, які здзейсніць кіраванне лакальнай сеткай бібліятэкі, захаванне інфармацыі і арганізацыю знешніх тэлекамунікацый. У забяспячэнні тэхналагічных працэсаў будзе задзейнічана 1,5 тыс. камп'ютэраў.

Узвядзенне новага будынка НББ — гэта ўжо не праект, а рэальнасць. Будаўнічыя работы на аб'екце пачаліся 1 лістапада 2002 г. і з гэтага часу вядуцца бесперапынна. Будаўнікі працуюць у тры змены і плануюць у дырэктыўныя тэрміны, г. зн. да верасня 2005 г., завяршыць будоўлю.

Р. С. Матульскі,
доктар педагагічных навук,
дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі